

De liefde daarna

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Helene Bracht

De liefde daarna

Vertaald uit het Duits door
Mara van Duijn

Ambo|Anthos
Amsterdam

Deze publicatie kwam tot stand dankzij
een subsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 7313 8

ISBN 978 90 263 7314 5 (e-book)

© 2025 © Carl Hanser Verlag München GmbH & Co. KG, München

© 2026 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam en Mara van Duijn

De citaten op p. 189 en 192 zijn afkomstig uit 'Herbsttag' van Rainer Marie Rilke,
de vertaling is van Menno Wigman, uit *Wie nu alleen is, twintig liefdesgedichten*,
Bert Bakker, 1996

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Oorspronkelijke titel *Das Lieben danach*

Oorspronkelijke uitgever Hanser Verlag

Omslagontwerp Ingrid Bockting

Omslagillustratie © Lauren Rautenbach / Arcangel Images

Foto auteur © Paula Winkler/OSTKREUZ

Ambo|Anthos uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en
verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie
van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier
waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Aan zee

Some of them want to use you, some of them want to get used by you. Ergens ver onder mijn raam dreunen de luidsprekers. Outdoor-spinning op opzweepende muziek. Mooi is dat, uitgerekend dit nummer. *Some of them want to abuse you, some of them want to be abused.* Een remix van de Eurythmics-hit uit de jaren tachtig. Een hit om op los te gaan, ik vond het een geweldig nummer. Deze versie is veel sneller dan het origineel, schel, opzweepend. Ik leun over de balustrade: daarbeneden zitten ze, zwetend op hun spinningfietsen. *Sweet dreams are made of this, who am I to disagree.* Ja, denk ik bij mezelf, inderdaad.

Ik ben in een van de luxe vakantieresorts op de Canarische Eilanden. Hier is het elke dag feest. Van 's ochtends tot 's avonds sport en vermaak, van spinning tot wedstrijdje slippersgooien op het strand en quiz bij het zwembad. Altijd klinken er wel ergens de bastonen van opjuttende, ritmische muziek, van schlagers tot techno, er is altijd wel ergens gejoel of geschreeuw te horen van een van de evenementen. 'Zonder lol geen fun,' brult de animator in zijn microfoon. Aan iedere

bar, aan iedere eettafel, bij het zwembad, in de sauna, op de tennisbaan of de yogamat – het is zien en gezien worden. In hippe sportoutfits, weelderige avondkleding, stralend witte badjassen of *designer casual*.

Ik geniet met volle teugen van deze sfeer. Dit is mijn reservaat, een toevluchtsoord waar ik onzichtbaar kan zijn. Sinds een aantal jaar kom ik hier graag om te schrijven. Ik hou van de oververhitte drukte die geen betrekking heeft op mij, vlij me in de bedrijvigheid van de anderen als in een fluwelen omhulsel. Ik verwelkom de meerstemmige reuring die niets weet van mijn stille genoegen. Gedrag dat ik gewoonlijk zonder erbij na te denken zou afkeuren bekijk ik nu met een milde blik: het avondlijke paraderen op hoge hakken, het pronken, de geforceerde lachsalvo's, de sixpacks onder de veropengeknoopte overhemden, de blingbling – allemaal wedijveren de gasten naarstig om rang en prestige. Wie zal het ze kwalijk nemen. Ik begeef me zonder enig voorbehoud tussen de plezierzoekers. Met een glimlach op mijn gezicht slenter ik zachtjes neuriënd over het terrein, blijf af en toe staan en kijk ongegeneerd toe hoe druk ze allemaal zijn met hun zo belangrijke bezigheden. Ik ben oud. Oude vrouwen worden niet gezien.

Hoewel ik in zekere zin aan de rand van het speelveld sta, onopgemerkt en ongestoord, hoor ik erbij, ben ik deel van de gemeenschap, een mensenwezen onder andere mensenwezens. Hier hoef ik, heerlijk geborgen in anonimiteit, wekenlang géén relaties aan te knopen, mag ik me uren-, dagenlang terugtrekken of verformfaaid en in gedachten verzonken de paden van anderen kruisen. Juist het feit dat hun verlangens en dagelijkse rituelen niet de mijne zijn geeft me een gevoel

van diepe verbondenheid. *Everybody's looking for something*. Ik moet denken aan een personage uit de jarenvijftigroman *Illusionen*, een vrouw van ongeveer mijn leeftijd die ervan geniet tijdens topdrukte in haar eentje door de winkelstraten van een grote stad te lopen en daarbij te versmelten met de mensenstroom. 'Het bewustzijn van het alleen-zijn verdween, ze genoot van [...] een heerlijk erbij horen, een anoniem in de menigte verdwijnen zonder lotsbestemming.'¹ Net als ik hier ervaart de vrouw het haar omringende rumoer als een voorwaarde om de geestelijke rust te krijgen die alleen te vinden is als je als mens alleen bent in verbinding met anderen.

Ik denk aan de schaduwwereld van al die andere 'oudere' alleenstaande vrouwen, 'de seniorenclub van de single vrouw' waarover auteur en journalist Katja Kullmann zo verhelderend heeft geschreven.² Dat is mijn klik. Al die 'mejuffrouwen', 'oude vrijsters' en 'late juffers', zoals ze in de Westfaalse familie van mijn vader genoemd werden. Voor mij als pubermeisje waren dat spoken, gênante, ongelukkige, onvrije schepselen. Luidkeels en onvermoeibaar verkondigde ik nooit en te nimmer zo te willen eindigen. Ik was er zo mee bezig dat mijn moeder het zelfs nodig vond de betreffende vrouwen in onze omgeving in bescherming te nemen: 'Ieder mens heeft zijn eigen lot, kind, hou nu eens op.' Maar de door veel mensen gebruikte, denigrerende aanduidingen voor deze vrouwen maakten diepe indruk op me. Dit werd nog versterkt door het feit dat ze vaak werden gebruikt in combinatie met het bijvoeglijk naamwoord 'verdroogd', waarmee deze vrouwen hun seksualiteit en vitaliteit werd ontzegd, en uiteindelijk dus ook hun bestaansrecht. Dat was waarschijnlijk wat me zo deed huiveren.

I travel the world and the seven seas. En uiteindelijk is het ondanks alle beloftes aan mijn jeugdige zelf toch gebeurd. Ik ben alleen. Inmiddels – dat had ik absoluut niet zien aankomen – geniet ik er zelfs van. Een enorme last die ik de afgelopen decennia met me meedroeg is zonder dat ik er erg in had van mijn schouders gevallen (wanneer gebeurde dat?), de lichamelijke beklemming in het openbaar, de voortdurende strenge blik op mezelf met de ogen van anderen. Ben ik te dik? Te dun? Te groot? Te onhandig? Te slonzig, te opvallend gekleed? Draag ik te veel make-up? Ben ik niet stijlvol genoeg? Is mijn manier van lopen, zijn mijn bewegingen zacht genoeg om als vrouwelijk te gelden, en vastbesloten genoeg om als een autonoom wezen gezien te worden? Valt het op dat ik alleen op pad ben? En zo ja, heb ik dan wel recht van bestaan? Al deze vragen die nog in mijn lichaam huizen, net onder de huid, zijn onbelangrijk geworden. De eeuwige innerlijke spanning om gezien te worden als vrouw maar tegelijkertijd niet lastiggevallen te willen worden is geweken. Oude vrouwen worden niet gezien. Behalve als ze zich opstandig, excentriek of buitenissig gedragen – dan zijn ze een bron van ergernis. Maar ik ben geen bron van ergernis. Ik tel gewoon niet mee. Wat een heerlijke, zoete vrijheid.

Ik zit aan het raam in mijn torenkamer hoog boven de zee en schrijf. Het is hier stil, de dreunende resortdrukte is gedempt te horen, er heerst slechts een aangename basisruis van stilte. Het getik op het toetsenbord klinkt gewillig en discreet. Als ik opkijk zie ik de zee, direct achter mijn monitor. Weids, zo weids, en vandaag bijna onwerkelijk blauw. Atlantische eeuwigheid. Verder weg, waar de diepzee begint en de grote schepen varen, dragen de golven witte schuimkoppen, het zal er stormachtig zijn.

In de kamer naast me wordt de balkondeur met een doffe bonk geopend. Er verblijft een opmerkelijk onopvallend stel. Middelbare leeftijd, doorsnee lengte, middelblond haar, middelmatig vriendelijk. Duitsers. Ik kom ze af en toe tegen op de gang van het hotel of ergens op het terrein. Ze gaan altijd gekleed in sportieve outdoor kleding met dagrugzakjes, praktisch, kleurloos, seksloos. Niet erg typisch voor hier. Hun gezichten zijn makkelijk te vergeten, maar dat geldt niet voor hun altijd liefdevol naar elkaar toe neigende lichamen. Ze houden mijn fantasie in hun greep, deze twee. Hebben ze kinderen, heeft het laatste kind na diens bachelor onlangs misschien eindelijk het nest verlaten en gaat het in dat geval dus om een oud, vertrouwd stel dat zichzelf een tweede huwelijksreis gunt? Of hebben ze elkaar juist pas net ontmoet, misschien wel via internet, en zijn ze smoorverliefd? Het kan allemaal. Elke keer wanneer ik mijn burens zie zijn hun silhouetten door een aanraking verbonden. Als ze lopen houden ze elkaars hand vast, als ze met iemand staan te kletsen, leunen ze lichtjes tegen elkaar aan of hebben hun arm om elkaars middel geslagen, als ze zitten raken op zijn minst hun knieën elkaar aan onder de tafel. Als ze elkaar door een prikkel van buitenaf moeten loslaten, zoeken hun lichamen elkaar binnen een mum van tijd weer op, als planten die zich uitstrekken in de richting van het licht.

Ik kan het gevoel dat hierbij hoort meteen in mezelf oproepen, ik kan de magnetische aantrekkingskracht die er ontstaat als je je innerlijk op een ander afstemt letterlijk voelen. Een lichte, aanhoudende beweging in de richting van de ander die zich naar al het andere voegt. Ze zullen elkaar straks beminnen, mijn burens, het is hun tijdstip: in de vroege

ochtend sporten ze, dan volgt een uitgebreid ontbijt, vervolgens gaan ze terug naar hun kamer, waar ze, zoals ik ook altijd doe, als eerste de balkondeuren openzetten. En dan, zo stel ik het me voor, zakken ze, elkaar liefkozend, in de naar binnen waaiende zomerbries, op het door de housekeeping strak opgemaakte bed en vrijen met elkaar. Ik hoor ze. Ze kunnen het niet weten, maar ik heb ze heel graag in mijn buurt. Hoe ze dagelijks opgaan in hun liefde voor elkaar, de adembenevende tederheid van hun interacties gecombineerd met het grijsmuizige karakter van hun uiterlijke verschijning – dit allemaal samen scheidt een zwevende aanwezigheid van liefdevolle verbondenheid. Een stille belofte die in de lucht hangt en die onverhoeds een herinnering bij me oproept.

Beelden van vroegere reizen trekken door mijn geest, eindeloze autoritten in liefdevolle tweezaamheid, altijd richting het zuiden, verder en verder, het liefst in de nacht, met de geur van pijnbomen al in onze neus, het gezang van cicaden in de lucht. Kabbelende gesprekken, met een vorm van intimiteit en contemplatieve openhartigheid zoals je die alleen in de schemerige binnenruimte van een auto tijdens nachtelijke ritten kunt voeren. Vele obstakels in onze relatie konden we op die manier overwinnen, zij aan zij, met onze blik vooruit in de door de koplampen van onze al wat oudere auto altijd enigszins asymmetrisch verlichte duisternis. Het korte oplichten van verkeersborden in een vreemde taal, de vage omtrekken van onbekende landschappen – buiten de voorbijvliegende, slapende wereld, binnen de eensgezindheid van het fysieke samenzijn, de geliefde stem heel dichtbij, de prikkelende harmonie van onze gedachten. Wat als, vraag ik me af met onder mijn ademhaling een pulserende dankbaarheid

voor het leven, wat als ik al die vertrouwde mensen niet had gehad, al het liefhebben, lachen en falen.

We reden eens 's nachts – deze op zich totaal onbeduidende scène komt ineens in me op – door de weidse landschappen van de Povlakte, en voor ons boven de einder hing een enorme witte vollemaan. Uit de luidsprekers van de auto klonk zoals zo vaak 'The Dark Side of the Moon' van Pink Floyd, onze lievelingsplaat tijdens deze reis, en zo kwam het dat onze gedachten minutenlang rond de maan cirkelden. Hij draait al sinds vierenhalf miljard jaar ononderbroken rond de aarde, peinsden we, zijn vorm, het tijdstip waarop hij tevoorschijn komt en zijn plaats aan de hemel veranderen voortdurend, en toch is het altijd slechts die ene, altijd weer dezelfde kant, die hij ons laat zien. En hoewel zijn andere helft voor de eeuwigheid voor ons verborgen zal blijven, is hij, de maan, ons hier beneden op aarde compleet vertrouwd. Best bizar eigenlijk.

Het waren precies dit soort gesprekken-in-miniatuur, de met gedempte stem uitgesproken gedachten, associatief, dromerig, traag slingerend tussen ironie en aandachtigheid. We schepten hier genoeg in. Wanneer de laatste gitaarriffs waren weggestorven volgde na een kort moment van stilte de banale conclusie: je ziet simpelweg alleen wat je ziet. Op dat moment voelde ik me compleet geborgen in de kosmos en dacht bij mezelf: Het zij zo, wie wil hem ook zien, die andere kant?

En zo naderen mijn gedachten voorzichtig het verhaal dat ik wil vertellen. Of, als je het stoutmoediger zou verwoorden: Waar ik licht op wil laten schijnen. Het verhaal aan de achterzijde van mijn verhalen. Maar deze ochtend, in deze zonovergoten torenkamer, naast het stel dat elkaar vol overgave

bemint, komt de gebeurtenis die het begin van dit verhaal markeert me ontstellend klein en vreemd voor. En direct komt de schaamte op over wat ik van plan ben. Niets daaraan is spectaculair. Niets daaraan is uitzonderlijk genoeg om te kunnen rechtvaardigen dat het aandacht verdient. Deze gedachten schieten door mijn hoofd, schommelend tussen incidentele pathos en mijn over de jaren ingesleten nuchterheid. En toch. Het begin. Het is lang geleden. Bijna een heel mensenleven.

Drie vroege lessen over seks

EEN

Een regelmatig terugkerende scène uit mijn jeugd die ik als ik hem oproep haarscherp in een eindeloze herhaling voor me zie: mijn moeder in de keuken, zoals altijd met ‘haren die haar te berge rijzen’ en een vertwijfelde blik in haar ogen, omdat er weer eens iets aanbrandt of op een andere manier in het honderd loopt (de lijst van huishoudelijke ongelukken die mijn moeder teweegbracht is imposant). Haar heup, waarmee ze me bruusk aan de kant duwt, kennelijk sta ik altijd daar waar ik haar in de weg sta. ‘Leentje, loop me niet altijd voor de voeten, help me liever even!’ En dan, zomaar uit het niets, mijn vader, die de keukendeur openrukt en met een dreigend gedecideerd gezicht exact twee woorden uitstoot: ‘Irma, nu!’

Elke keer, werkelijk elke keer, alleen deze twee woorden. Daarna draait hij zich om en beent naar de aangrenzende slaapkamer van mijn ouders. Mijn moeder, die na een kortstondig moment van verstarring met haar ogen rolt, de altijd over haar schouder hangende theedoek snuivend in de hoek smijt, vastberaden alle gaspitten uitdraait, op weg naar de deur met een snel, misnoegd gebaar het schort van haar lijf

trekt, mij een half verontschuldigende glimlach toewerpt en achter mijn vader aan in de slaapkamer verdwijnt.

Voor welke onbenoemde plicht mijn moeder daar keer op keer moest aantreden – had ik daar als kind een voorstelling van? Ik zat meestal nog een hele tijd roerloos op de vloer in mijn favoriete hoekje van de keuken, naast de eetkamer, en hield mijn adem in. Regelmatig bekroop me op die momenten een vaag gevoel van acuut gevaar. De blik van mijn vader, zo eigenaardig, zo gekweld, zo onverbiddelijk. De tergende berusting van mijn moeder. Het was voor mij allemaal ongrijpbaar. Ik maakte me zorgen. Om beiden, mijn vader en mijn moeder. Mijn adem inhouden, zo lang tot ik het ondanks mijn uiterste inspanning niet meer uithield, was het enige wat daar een beetje tegen hielp.

Mijn vader was in de oorlog ernstig gewond geraakt. Bij een bombardement was zijn hele bekken aan gruzelementen geslagen en vervolgens in het militair hospitaal, zoals hij het formuleerde, ‘zo goed en zo kwaad als het ging weer in elkaar gezet’. Het is aannemelijk dat hij kampte met functieproblemen waardoor hij slechts zelden in staat was de echtelijke bijslaap te voltrekken. Het voelde voor hem beslist als een schande om op deze manier invalide te zijn en daardoor ‘geen echte man meer te zijn’. Wat betreft mijn moeder – voor haar werd het gehoorzaamheidsgebod daardoor nog onvoorwaardelijker: de wil van de man was niet onderhandelbaar en de ‘echtelijke plicht’ kende onder deze omstandigheden dag noch tijdstip. Seks was voor mijn moeder in al die lange decennia van haar huwelijk enkel en alleen een verplicht nummer. Iets afschuwelijks, iets wat je van tijd tot tijd, in het beste

geval zonder te klagen, over je heen moest laten komen. Nog afschuwelijker dan vloeren schrobben, veel afschuwelijker. Zo vertelde ze mij, de dochter die vragen stelde, later.

TWEE

Ik kwam uit school naar huis, liep net de gehavende terrazzo-tegels van ons trappenhuis op en dacht terneergeslagen aan de rekentoets die we in het laatste uur hadden gemaakt en die ik, dat was wel duidelijk, compleet verprutst had. Rekenen was het werk van de duivel, daar kon ik niets mee, dat wist ik toen al, ik zat in de derde klas van de lagere school. Ik liep te tobben over hoe ik mijn moeder kon ontwijken als ze me boven aangekomen zoals gewoonlijk uit de keuken de vraag zou toeslingeren: ‘Hoe ging het proefwerk, Leentje?’ Mijn moeder negeerde stoïcijns het feit dat ik niet sprak. Of alleen als het echt niet anders kon. Plotseling hoorde ik boven me de deur van onze flat dichtknallen, en met ruisende petticoat en luid snikkend kwam Connie, ons leermeisje, op me af gerend. Ze was net zeventien geworden en werkte sinds een halfjaar op het kantoor van de interieurwinkel die mijn ouders samen met een stoffeerderij runden. Connie was een jonge vrouw die ik verafgoedde, waarschijnlijk omdat ik haar destijds zo volwassen vond met haar hoog opgestoken, getoupeerde kapsel en haar tikkende naaldhakken. En omdat ze me voorkwam als het betoverend elegante tegendeel van mijn oude en grauwe, door de oorlog getekende ouders – die in die tijd allebei rond de vijftig jaar oud waren.

Connie kwam struikelend, met twee treden tegelijk naar

beneden en rende me op de overloop bijna omver. Toen ze tegen me aan botste, deed ze iets wat ik totaal niet verwachtte: ze sloeg haar armen om me heen en drukte me zo stevig tegen zich aan dat mijn hoofd tegen haar buik flink door elkaar werd geschud door de samentrekkingen van haar middenrif van het hevige snikken. Ik snoof de geur op van de petticoat-tule om me heen en stond daar als versteend. Connie had me nog nooit eerder aangeraakt, niet eens ter begroeting, als we elkaar tegenkwamen knikte ze altijd alleen vriendelijk en schonk me een vluchtige glimlach. En nu wist ik niet of ik trots moest zijn over deze onverwachte uitbarsting van innigheid of me juist zorgen moest maken, want er moest wel iets vreselijks gebeurd zijn in onze flat.

Het kwam vaker voor dat er zakelijke gesprekken gevoerd werden in onze direct boven de winkel gelegen woonetage in plaats van beneden op kantoor. Meestal als het over gevoelige onderwerpen ging, dat had ik al gemerkt. Connie moest dus iets hebben uitgespookt, zo werd mij langzaam duidelijk, terwijl ik nog altijd gevangen zat in haar verbijsterende omhelzing. Toen ze me ten slotte losliet en verder rende en ik onze flat betrad, werd ik onthaald door een ijzelijke kilte. Mijn ouders zaten met bleke gezichten aan de half gedekte eettafel, keken elkaar niet aan en zwegen beiden. Ik bleef, eveneens zwijgend, in de deuropening staan en werd na een kort roerloos moment – waarin slechts het zwakke gepiep van Hansje, onze kanarie, te horen was – naar mijn kamer gestuurd. Terwijl ik de keuken uit liep hoorde ik mijn moeder nog sissen: ‘Dat vermaledijde geflikflooi. En uitgerekend pater Antonio!’

Ik had dat woord, dat kennelijk verwees naar Connies vergrijp, al eens gehoord en ik wist vagelijk dat het iets verwerpe-

lijks was wat vooral vrouwen deden. En dat deze vrouwen, als ze daarin te ver gingen, 'sloerie' genoemd werden. En 'sloeries' mochten bij de mis op zondag geen heilige communie doen, zo had mijn moeder mij eens geleerd. Dus wat zou er gebeurd kunnen zijn? Had pater Antonio haar misschien het lichaam van de Heer gegeven, hoewel ze dat niet mocht krijgen? Pater Antonio, een uit Ecuador afkomstige hulppriester van de parochie die vaak bij ons gezin over de vloer kwam, was namelijk een buitengewoon verstrooide man. We waren allemaal dol op hem en beleefden veel plezier aan zijn verlegen onhandigheid en de grappige foutjes die hij maakte als hij Duits sprak.

'Connie is weg. Papa heeft haar eruit gegooid,' was de enige informatie die ik later tijdens de afwas van mijn zichtbaar aangegrepen moeder kreeg. En dat het om iets ging waarover je niet mocht praten met anderen. 'Heb je me gehoord, kind? Geen woord!' Opnieuw negeerde ze dat het opleggen van een zwijgplicht bij mij vrijwel onnodig was gezien het feit dat ik nauwelijks sprak. Naarmate de tijd verstreek construeerde ik het volgende beeld: Connie – nu was het officieel dat ze een sloerie was, want mijn moeder gebruikte haar naam alleen nog in combinatie met deze toevoeging – Connie de sloerie dus, had niet alleen geflikflood, maar had de arme Pater Antonio 'een kind willen aansmeren'. Verder begreep ik dat onze pastoor daar 'op het allerlaatste moment een stokje voor gestoken had', Connie zou nu naar een *tehuis voor gevallen meisjes* gaan, dat hadden hij en mijn vader, als vertegenwoordiger van het kerkbestuur, al geregeld. 'Buiten schot, bij de nonnen,' zei mijn moeder. En toen volgde een zin die mij door merg en been ging: 'Daar moet ze dan verder maar uitzoeken waar ze blijft met haar jong.'

Dat zei mijn toen al licht grijzende moeder met een bitterheid waarvan de kracht en toon me in verwarring brachten. Ik kon niet vaststellen of het daadwerkelijk enkel de woedende vijandigheid tegenover Connie was die in haar woorden tot uitdrukking kwam, of dat er niet toch ook sympathie met het meisje en haar lot in verstopt zat, want dat dacht ik er eveneens in te horen. ‘Daar moet ze dan verder maar uitzoeken waar ze blijft met haar jong..’ Het zat er waarschijnlijk simpelweg allebei in. Nu weet ik dat het precies deze paradox is die de houding van mijn moeder tegenover Connie samenvat. Bruuske vijandigheid gepaard met verborgen sympathie – een gevoelskronkel die hele generaties van vrouwen ten opzichte van hun seksegenoten uitstekend in de vingers hadden.

DRIE

In het huis tegenover ons woonde een meisje dat Hedwig heette maar dat Hedi genoemd werd, met wie ik soms mocht spelen. Hedi, die prima om kon gaan met het feit dat ik niet praatte, had een jonger broertje, Schorsch. Hij was er altijd bij als we samen speelden. Het jongetje was kennelijk onder de hoede van Hedi geplaatst: het gezin had zes kinderen en het was destijds gebruikelijk dat de oudere kinderen op de jongere pasten. Schorsch, drie jaar ongeveer, werkte ons behoorlijk op de zenuwen. Op zich deed hij niets vervelends, hij volgde ons alleen als een hondje, met een onnavolgbare stugge trouw.

Op een middag wilden we in Hedi’s kamer spelen. Het winkeltje stond al klaar toen Hedi’s moeder riep dat Hedi

haar moest komen helpen met was opvouwen. En dus bleef ik alleen achter met Schorsch, met wie ik meteen nog veel minder wist te beginnen dan wanneer we met zijn drieën waren. En omdat het een groot gezin was, kon het wel even duren voor al het wasgoed opgevouwen was. Ik bekeek de voor mij staande dreumes die ik nu onder mijn hoede had met een groeiend gevoel van onbehagen. Ik zat in kleermakerszit tegenover hem op het wollen tapijt, ongeveer op ooghoogte met hem. Schorsch sabbelde vol overgave op zijn duim, dik spuug liep over zijn kin, roerloos stond hij daar en leek helemaal op zijn gemak.

Plotseling schoot me te binnen hoe ik de situatie toch nog nuttig kon maken voor mezelf. Ik had me al een poosje eerder voorgenomen erachter te komen hoe jongens er ‘daarbenen’ uitzagen. Ik kende namelijk alleen de lichamen van meisjes van mijn leeftijd en dat van mijn moeder. Mijn vader had ik nog nooit naakt gezien en ik had zelf geen broertjes. En dus gebruikte ik de gunstige gelegenheid en trok met een beheerste ruk de broek van de kleine Schorsch naar beneden. Hij liet het zonder verzet gebeuren, keek verveeld naar beneden en stak zonder zijn duim uit zijn mond te halen met een eigenaardig langzame beweging van zijn bekken zijn kleine zaakje in mijn richting.

Ik schrok me wezenloos: wat was dat voor een lelijk, slap, verschrompeld stukje huid daar vlak voor mijn neus? Een misvorming misschien, een uitgroeisel, een gezwel? Waar was zoiets goed voor? Ik moest spontaan denken aan de knolvormige neus van mijn opa. En aan de dikke wrat op de kin van de bakkersvrouw. Voorzichtig raakte ik met mijn vingertopje het wormvorige ding aan. Het voelde koud en tame-

lijk walgelijk aan, ik trok mijn hand meteen terug. Schorsch stond nog steeds roerloos voor me, zwijgend en sabbelend op zijn duim met zijn naar beneden getrokken broek. We keken allebei gebiologeerd naar zijn ontblote piemeltje. Het ding was en bleef een raadsel voor me. Plotseling hoorde ik Hedi terugkomen en ik ontwaakte uit mijn betovering. Snel trok ik de broek van het jongetje weer omhoog, mijn hart ging wild tekeer. Toen Hedi de kamer weer in stormde, wist ik dat wat ik net had gedaan niet juist was geweest.

Het is nog niet zo lang geleden dat deze scène plotseling weer in me opkwam. Toen ik hem probeerde te plaats en lukte dat niet zonder meer. Het voorval riep veel vragen bij me op die me bleven bezighouden, vragen naar hoe schuld werkt. Want dit kleine voorval markeert het begin van een spoor in mijn leven dat ik vandaag de dag weloverwogen duid als een daderspoor: nuchter bekeken had ik mezelf de eerste blik op een mannelijk geslachtsdeel verschaft met een onverbiddelijkheid die in de buurt komt van een grensoverschrijdende handeling, op misbruik. Ik had ongevraagd een zwakker wezen gebruikt als middel om een doel te bereiken.

Het duurde lang voordat ik beseftte dat dit incident moet zijn gebeurd in de periode dat ikzelf allang te maken had met de grensoverschrijdende handelingen van Strecker. Aan een verband tussen de twee had ik nooit gedacht.

Het begin. *Here we are.* Daar gaan we dan.